

SŁAWOMIR WOJCIECHOWSKI *

Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa, Polska

POJĘCIE PRZEMOCY ZBROJNEJ W BADANIACH NAD BEZPIECZEŃSTWEM MILITARNYM

THE CONCEPT OF ARMED VIOLENCE IN THE MILITARY SCIENCE

ABSTRAKT: Nauki o bezpieczeństwie, w warunkach polskich, identyfikują bezpieczeństwo militarne jako jeden z głównych sektorów bezpieczeństwa państwa (narodowego). Jednym z podstawowych pojęć, które występuje w kontekście rozważań o bezpieczeństwie militarnym jest pojęcie *przemocy zbrojnej*. Na podstawie wybranych publikacji naukowych i słownikowych autor publikacji podjął próbę analizy porównawczej zastosowania pojęcia *przemocy zbrojnej* z perspektywy problematyki bezpieczeństwa militarnego. W związku z brakiem precyzji co do sposobu interpretacji omawianego pojęcia, niezbędne będzie ponowne określenie granic i ustalania demarkacji znaczeniowych w odniesieniu do rozumienia *przemocy zbrojnej*. Należy przyjąć, że podobne podejście będzie potrzebne w odniesieniu do innych pojęć stosowanych w obrębie omawianego sektora bezpieczeństwa.

SŁOWA KLUCZOWE: zagrożenie militarne, bezpieczeństwo militarne, przemoc, przemoc zbrojna.

ABSTRACT: Security sciences in Poland identify military security as one of the most important sectors of a state (national) security. *Armed violence* is one of the most basic notions that appears in the contexts of the military security discourses. The author of the publication, on the grounds of selected scientific literature and lexicons, made an attempt to apply comparative method to analyse the notion of *armed violence* from the perspective of military security problems. Due to the precision deficiency of the interpretation method of debated notion, there will be need for *armed violence* meaning delineation and demarcation. The analysis leads to assumption that

* gen. dr Sławomir Wojciechowski, War Studies University, Warsaw, Poland

 s.wojciechowski@akademia.mil.pl

similar process will be required with the reference to other definitions that are utilized within confines of the discussed security sector.

KEYWORDS: military threat, military security, violence, armed violence.

WPROWADZENIE

W praktyce nauk społecznych określone założenia są przyjmowane i wprowadzane przez naukowców zajmujących się daną dziedziną w postaci różnych twierdzeń czy definicji. Formułowane przez teoretyków pojęcia określają to, co w danej dyscyplinie naukowej przyjmuje się za rzeczywistość oraz to na czym się ona skupia. Determinują one nie tylko to, co przyjmowane jest za „fakt”, ale również to, jak dana dziedzina lub dyscyplina określa samą siebie, włącznie z tym co zostanie przez nią odrzucone. W rezultacie, w wyniku procesów wspólnych dla tej dyscypliny, paradygmatem w ramach nauk z nią związanych stają się same podstawowe założenia dotyczące wyjaśnianej rzeczywistości¹. Nauki o bezpieczeństwie w Polsce nie są w tym względzie wyjątkiem.

W momencie narodzin tych nauk podejmowano działania, które polegały „na stworzeniu paradygmatu nauk o bezpieczeństwie rozumianego jako zinternalizowane przekonania wspólnoty uczonych umożliwiające postęp wiedzy o badanym fragmencie rzeczywistości, nie wracania do kwestii raz ustalonych, rozwiązywanie na jego gruncie kolejno pojawiających się problemów”². Podstawową kategorią odnoszącą się do bezpieczeństwa militarnego jest występowanie określonego zagrożenia, którego oraz prawdopodobieństwo zastosowania siły militarnej czyli siły oznaczającej całą sferę organizowanej przez państwo przeciwko aktorom sceny międzynarodowej *przemocy zbrojnej*³. Jako, że paradygmatami w tych naukach są założenia to powstaje pytanie czy założenia dotyczące bezpieczeństwa militarnego jako sektora bezpieczeństwa, rozpatrywane z perspektywy nauk o bezpieczeństwie, są w ogóle słuszne ?

¹ P. F. Drucker, *Myśli przewodnie, The Essential Drucker*, MT Biznes, Warszawa 2008, s. 107-108.

² A. Glen, *Paradygmat poznania w naukach o bezpieczeństwie*, [w:] S. Sulowski (red.), *Tożsamość nauk o bezpieczeństwie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2015, s. 90.

³ R. Szpyra, *Militarne operacje informacyjne*. AON Warszawa 2003, s. 25–28.

PAŃSTWO, POLITYKA, PRZEMOC

Zagrożenie staje się problemem dla bezpieczeństwa państwa, jak wskazuje Bary Buzan⁴, nie dla tego że jest ono przypisane od określonego rodzaju, ale z powodu sposobu jego postrzegania i oceny stopnia intensywności jego występowania. Głównymi czynnikami wpływającymi na tę intensywność są: specyfika zagrożenia, jego tożsamości, jego bliskość w czasie i przestrzeni, prawdopodobieństwo występowania, waga idących wraz nim konsekwencji, jak również to czy- jego percepcja jest wzmocniona lub nie-, przez okoliczności historyczne.

Zagrożenia militarne tradycyjnie zajmują centralną rolę w rozważaniach nad bezpieczeństwem narodowym, ponieważ działania militarne zagrażają wszystkiemu na co składa się państwo. Oddziałuje ono na podstawy materialne, niszczy i rozrywa tkankę społeczną oraz głęboko zakłóca cały państwowy ekosystem. Skutkuje zniszczeniem lub wypaczeniem instytucji a także może wyrzucić lub unicestwić samą ideę państwa. Natomiast zawierające je działania wojskowe, nie tylko uderzają w samą istotę państwa i jego funkcje obronne i ochronne, ale zagrażają głębokim pokładom społecznych i indywidualnych wartości, które stanowią o strukturach państwa a często te wartości bywają trwalsze od tych struktur.⁵ Poziom zagrożenia militarne może być zróżnicowany obejmując działania np. od celowego zakłócanie połowów, karnego wtargnięcia na teren innego kraju, zajmowania terytorium w ramach i „pełnoskalowej” inwazji aż do form ataku (napaści lub zamachu) na podstawowe środki i źródła egzystencji ludności cywilnej w ramach blokady lub bombardowań.⁶ Współcześnie, najnowszym przykładem tego zjawiska jest konflikt a następnie wojna prowadzona przez Rosję przeciw Ukrainie.

Jednocześnie należy stwierdzić, że bezpieczeństwo militarne to kategoria związana głównie z państwem jako jego podmiotem.⁷ Natomiast *państwo* związane jest ściśle z powstaniem pojęcia *polityka*⁸ czyli określenia dla każdego rodzaju samodzielnej działalności kierowniczej⁹,

⁴ B. Buzan, *People, States and Fear, An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, ECPR Press 2007, p.107-109.

⁵ Tamże,

⁶ Tamże,

⁷ R. Szpyra, *Bezpieczeństwo militarne państwa*, Wydawnictwo AON, Warszawa, 2012, s. 93.

⁸ T. Bodio, *Polityka w życiu społecznym*. W: *Społeczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*. K.A. Wojtaszak, W. Jakubowski (red.). Oficyna wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2001, s. 39–40.

⁹ M. Weber, *Polityka jako zawód i powołanie*, Kraków-Warszawa: SIW ZNAK, Fundacja im. Stefana Batorego, 1998, s. 55-69.

która odnosi się do *stosunków władczych w dużych* (zorganizowanych, nie tylko państwowych) *grupach społecznych*. Jak uzasadnia Max Weber¹⁰, polityka oznacza dążenie do udziału we władzy lub do wywierania wpływu na podział władzy czy to między państwami, czy też w obrębie państwa – między grupami ludzi, jakie ono obejmuje. Weberowska socjologiczna definicja nowoczesnego państwa odwołuje się często do specyficznego środka, który właściwy jest państwu, tak jak i każdemu związkowi politycznemu czyli do *siły fizycznej* (*physical force*) czasem tłumaczonej jako *przemocy fizycznej*¹¹. Użycie *siły przymusu* nie jest jedynym instrumentem państwa, ale jest środkiem dla państwa specyficznym opartym na środkach *prawomocnej* (to znaczy traktowanej jako prawomocna) *przemocy* i wyraża stosunek panowania (dominacji) ludzi nad ludźmi. Państwo rości sobie prawo monopolu na wywieranie *prawomocnej przemocy* (*przymusu fizycznego*).

Interpretację pojęciową władzy, przemocy i siły, choć nie odpowiadającą standardowym sposobom używania tych terminów, przez wielu teoretyków politycznych oraz filozofów przedstawia w rozszerzony sposób Hannah Arendt¹². Wskazuje ona na istnienie rozróżnialnych pojęć takich jak moc (*strength*), autorytet (*authority*), siła (*force*), władza (*power*) oraz przemoc (*violence*) (destrukcyjny charakter). Tak przyjęta taksonomia sugeruje następującą interpretację¹³ poszczególnych pojęć:

- moc jest związana z indywidualną siłą i sprawnością oraz własnymi możliwościami człowieka (obiektu), ale będącą od niego niezależną,
- autorytet dotyczy wywierania wpływu oraz akceptacji podległości bez oddziaływania fizycznego związanego z uznaniem zwierzchności odnoszącej się do osoby reprezentującej urząd lub instytucję społeczną,
- siła (używana w mowie codziennej jako synonimu przemocy zwłaszcza jeśli przemoc służy jako środek przymusu) jest zarezerwowana dla „sił natury” lub „siły okoliczności” – energia uwalniana przez czynniki fizyczne lub społeczne (energia naturalna, fizyczna lub społeczna)

¹⁰ Tamże,

¹¹ W związku kontekstem zastosowanych pojęć *physical force* w dalszej w treści artykułu interpretowane będzie na zasadach synonimu jako *przymus fizyczny*.

¹² H. Arendt, *Crises of the Republic*, HMH, New York, USA, 1972, p.142-143.

¹³ Przyjęta interpretacja jest wersją autora opracowana i przyjęta na potrzeby publikacji.

- władza odpowiada ludzkiej zdolności nie tylko do działania, ale do działania wspólnego w czyimś imieniu i dotyczy skłaniania do posłuszeństwa w imieniu grupy. Władza nie jest własnością jednostki; należy do grupy i istnieje tak długo, jak długo grupa istnieje.
- przemoc wyróżnia się instrumentalnym charakterem i fenomenologicznie jest to bliska mocy, jako że narzędzia przemocy, podobnie jak inne narzędzia, są projektowane i wykorzystywane w celu zwielokrotnienia naturalnej siły tak aby w ostatniej fazie swojego rozwoju tę moc zastąpić.¹⁴

W odniesieniu do treści rozważań dotyczących kwestii bezpieczeństwa militarnego należy zwrócić szczególną uwagę właśnie na pojęcie przemocy. Przemoc może być uzasadniona, ale nigdy nie będzie prawomocna. W konsekwencji przemoc (*violence*) jest antytezą władzy.

Zgodnie z poglądami Arendt władza i przemoc są swoimi przeciwieństwami, gdzie panowanie jednego z nich wyklucza istnienie drugiego. W związku z faktem, że przemoc „jest antypolityczna”, sama idea „przemocy politycznej” jest wewnętrznie sprzeczna. Przemoc wyróżnia się instrumentalnym charakterem; wykorzystuje narzędzia, broń i wyrafinowane urządzenia technologiczne zaprojektowane w celu zwielokrotnienia siły, ale jak przyjmuje Max Weber, gdyby istniały twory społeczne, którym przemoc jako środek byłaby nie znana, wówczas nastąpiłoby to, co określa się mianem „anarchii”.¹⁵ O ile problem stosowania przemocy wiąże się z brakiem prawnych podstaw o tyle problem stosowania *przemocy* nie jest kwestionowany w tych rozważaniach.

Nieostrość w definiowaniu pojęcia przemocy jest zauważalna w choćby na podstawie porównania różnych zapisów powszechnie dostępnych źródeł encyklopedycznych. Wikipedia w języku polskim za *przemoc* uznaje wywieranie wpływu na proces myślowy, zachowanie lub stan fizyczny osoby pomimo braku przyzwolenia tej osoby na taki wpływ w celu uzyskania jakiegoś istotnego zasobu. W odróżnieniu od *agresji* cechuje się intencjonalnością, racjonalnością i jest działaniem przemyślanym, a często także grupowym.¹⁶ Ta definicja, zbliżona do oficjalnej definicji WHO¹⁷ inaczej niż jej angielska wersja¹⁸ nie uwzględnia kolektywnej przemocy

¹⁴ H. Arendt, *Crises of...* s. 142.

¹⁵ M. Weber, *Polityka jako zawód...*, s.55.

¹⁶ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Przemoc>, [data:10.04.2022].

¹⁷ E.G. Krug, J.A. Mercy, L.L. Dahlberg, A.B Zwi, *The world report on violence and health*, THE LANCET, Vol 360, October 5, 2002, s.1084, [data:06.04.2022].

¹⁸ <https://en.m.wikipedia.org/wiki/Violence>, [data:31.03.04.2022].

(politycznej, ekonomicznej) przez grupy społeczne wewnątrz państwa czy w czasie prowadzenia działań wojennych przybierając postać aktów przestępczych. Dlatego też wydaje się, że pojęcie *przemocy* powinna być zarezerwowane dla działań państwa w jego wymiarze wewnętrznym, politycznie uzasadnionym, niezależnie od zastosowanego instrumentarium. *Przemoc* jako nielegalne prawnie działanie niszczące nawet w warunkach wojny staje się przestępstwem lub zbrodnią wojenną. W wymiarze zewnętrznym działań państwa nie można wykluczyć pojęcia jako czynnika celowo destrukcyjnego w przeciwieństwie do irracjonalności agresji, jednakże pojęcie *przymusu* lepiej oddaje celowość stosowania elementu destrukcyjnego w stosunkach innymi podmiotami politycznych.

PRZEMOC ZBROJNA, SIŁY ZBROJNE, WALKA

Na gruncie polskim kwestie definiowania, interpretowania i stosowania pojęcia *przemocy zbrojnej* jako stałego elementu rozważań nad bezpieczeństwem militarnym jest starsze niż same nauki o bezpieczeństwie. Zaczę od przeglądu dostępnych definicji publikacjach słownikowych funkcjonujących w środowisku naukowym. Na przykład w *Leksykonie wiedzy wojskowej* z 1979 roku¹⁹ przyjęto że, *przemoc zbrojna* to „rodzaj przymusu zewnętrznego; środek działania za pomocą siły zbrojnej” stosowanej przez grupy społeczne i instytucje w celu realizacji własnych interesów i zdobycia korzyści. Natomiast *Słownik dotyczący podstawowych terminów bezpieczeństwa państwa* z 1994 roku (15 lat później) w zawartej w nim definicji wskazuje na rolę i „użycie sił zbrojnych” jako *środka przemocy* dla narzucenie „przeciwnikowi swojej woli”. Wskazane tam formy i *sposoby przemocy zbrojnej* „które właściwie nimi nie są, ale są sposobami przymusu przy pomocy środków zbrojnych, obejmują konflikt, interwencję lub incydent zbrojny, demonstrację siły ale również przewrót wojskowy”. Autorzy *Słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego* z 2010 (16 lat później) roku kompilują wcześniejsze definicje dodając, że *przemoc zbrojna* jest to „rodzaj przemocy” stosowanej dla rozwiązania sprzeczności między państwami oraz sposób osiągnięcia założonych celów politycznych tak przy pomocy sił zbrojnych jaki i/lub poprzez zorganizowane i uzbrojone grupy (w domyśle niepaństwowe). Pojęcie *przemocy zbrojnej* występuje również w kontekście podstawowej kategorii odnoszącej się do bezpieczeństwa militarnego, jakim jest zagrożenie

¹⁹ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2010, s.110.

militarne. Według *Słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego* „zagrożenie militarne to splot zdarzeń w *stosunkach międzynarodowych* w rezultacie, których może nastąpić naruszenie lub utrata suwerenności państwa w wyniku zastosowania stosunku do niego *przemocy zbrojnej*”.²⁰

Na podstawie tych definicji można zaobserwować rozszerzanie zakresu pojęciowego *przemocy zbrojnej* z początkowym punktem odniesienia do celowego zewnętrznego źródła *przymusu* w stosunku do państwa przy pomocy sił zbrojnych aż stosowania nie-wojskowych nie-państwowych celowo zorganizowanych i uzbrojonych podmiotów. Wspólnym dla definicji jest celowy charakter działania przy pomocy zbrojnych działań czyli zgodnie z definicją słownikową „zaopatrzonego w broń i sprzęt wojskowy lub związany z użyciem broni, walką lub wojną”²¹. Ponadto należy zauważyć, że „użycie sił zbrojnych” jako *środka przemocy*, w definicji WHO, ale nie Webera i Arendt, pozostaje w sprzeczności mając charakter oksymoronu a wskazywane *formy i sposoby przemocy zbrojnej* właściwie nimi nie są, ponieważ są sposobami przymusu albo wymuszania woli w stosunkach międzynarodowych przy pomocy środków zbrojnych.

Pewne zmiany w definiowaniu przemocy zbrojnej można zauważyć między innymi w innych poglądach profesora Ryszarda Wróblewskiego, który już w 2000 roku uważał, że *przemocy zbrojnej*: „nie należy sprowadzać jedynie do zagrożeń płynących ze strony państw. Zagrożenie takie stanowić mogą również *niepaństwowi aktorzy polityki międzynarodowej* tj.: ekstremistyczne ugrupowania etniczne i religijne, kartele narkotykowe i przemysłowe. Posiadają one uzbrojone formacje nieposiadające statusu wojska lub legalnych sił porządkowych. Z punktu widzenia władzy są to podmioty nielegalne, które dysponować mogą środkami wojskowymi, nowocześniejszymi niż te, które pozostają w dyspozycji legalnych rządów w tym najnowszymi technologiami wojny informacyjnej i broni masowego rażenia”²².

Dalsze zmiany w tym względzie można zauważać w poglądach profesora Waldemara Kitlera²³, który w 2011 roku założył istnienie czynnika militarnego w politycznym wymiarze wewnątrzpaństwowym. Jako jeden z nielicznych zaczyna od wspomnienia nauki o wojnie i przyczynach wojen z punktu widzenia polemologii, wymieniając przyczyny strukturalne,

²⁰ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa, 2010, s.163.

²¹ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/zbrojny.html> [data:25.04.2022].

²² R. Wróblewski, *Scenariusze sytuacji kryzysowych oraz wojennych i ich wpływ na planowanie sił zbrojnych państwa – członka NATO*, cz. II, Warszawa 2000, s. 76.

²³ W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, AON, Warszawa, 2011, s. 47-48.

koniunkturalne i okazjonalne Stosując pojęcie *siły zbrojnej* profesor wskazuje na fakt, iż mogą one być wywołane czynnikami politycznymi, ekonomicznymi, społecznymi, ideologicznymi kulturowymi a nawet ekologicznymi – czyli czynnikami, które są zbieżne z podstawowymi źródłami zagrożeń bezpieczeństwa państwa a tym samym sektorami albo dziedzinami bezpieczeństwa narodowego – rozszerzając swe rozważania o pokazanie zestawu konkretnych czynników. Na ich podstawie, zapoznawani jesteśmy z specyficznymi postaciami przemocy zbrojnej, która przybiera formę/ charakter: ataku terrorystycznego przy pomocy wojskowych środków walki, prowokacji militarnej zastraszania militarnego (szantaż militarny), zbrojnego incydentu granicznego, dywersji militarnej, interwencji zbrojnej, agresji na dużą skalę, zbrojnego powstania, zamieszek wewnętrznych przy użyciu wojskowych metod walki, przewrotu wojskowego, napaści zbrojnych grup nieformalnych a nawet ograniczonego użycia *środków przemocy zbrojnej*.

Tym samym próba ujęcia w pewne ramy luźnego zbioru działań przy użyciu środków będących zwykle w dyspozycji sił zbrojnych „zaowocowała” połączeniem wcześniejszych form z tymi, które wynikały z nowych wyzwań. Jednocześnie, *to co wojskowe (metody, środki), zbrojne (incydenty, interwencje) i militarne (prowokacje, zastraszanie) raz agresywne na dużą skalę* stanowi o *przemocy zbrojnej* jako kategorii bezpieczeństwa militarnego. O ile wewnętrzne źródło zagrożenia militarnego państwa łączyć się powinno z możliwością np. wojny domowej (czyli zagrożenia dla bezpieczeństwa wewnętrznego) to zamieszki wewnętrzne czy akty terroru zbliżone są do stanu weberowskiej anarchii i konieczności stosowania *przemocy* nawet *zbrojnej*.

Kolejne użycie pojęcia *przemocy zbrojnej* można znaleźć także w podsumowaniu do Strategicznego Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego w 2012 roku²⁴ - ramach omawiania teorii bezpieczeństwa militarnego. Autorzy rozróżnili *agresję zbrojną* od *przemocy zbrojnej* umieszczając tę pierwszą w kontekście konfliktu międzynarodowego na dużą skalę a odnosząc tę drugą, do zagrożenia sporami wewnętrznymi o charakterze etnicznym, kulturowym i religijnym. Jednocześnie uznano, iż *pojęcie zagrożeń militarnych* to realna możliwość zastosowania *przemocy zbrojnej*²⁵, także zdolność struktur niepaństwowych do posługiwania się *zbrojną przemocą*.²⁶ Uznano zagrożenie militarne jako najpoważniejsze zagrożenie dla

²⁴ Podsumowanie SPBN, Kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe Nr III-IV (23-24), 2012, s. 39-40.

²⁵ B. Balcerowicz, *Strategia obronna państwa*, AON, Warszawa 1994, s. 13.

²⁶ R. Wróblewski, *Scenariusze sytuacji kryzysowych oraz wojennych i ich wpływ na planowanie sił zbrojnych państwa – członka NATO*, cz. II, Warszawa 2000, s. 76.

bezpieczeństwa państwa związane z niebezpieczeństwem użyciem *przemocy zbrojnej* – bezpośrednio lub pośrednio – przeciwko wartościom i interesom narodowym. Jako przykłady takiego stosowania *przemocy zbrojnej* jako instrumentu *osiągania celów polityki* zaliczono, dodając do stałej listy: napaść zbrojną grup nieformalnych oraz konflikt lokalny lub między państwami itp.²⁷

Dla porównania, Kamila Pronińska i Bolesław Balcerowicz w 2013 roku zwracają uwagę na zestawienia statystyczne publikowane przez Sztokholmski Instytut Badań nad Pokojem (SIPRI), które w miejsce pojęcia „*większy konflikt zbrojny*” wprowadza pojęcie „*zorganizowanej przemocy zbrojnej*”²⁸ jako szerszego od tego pierwszego. I tak statystycznie, przy poziomie rocznych strat lub ofiar śmiertelnych do 25 osób, *zorganizowana przemoc zbrojna* może przybierać formę :

- *konfliktu zbrojnego* czyli „sporu o władzę lub terytorium z użyciem sił zbrojnych, w którym walczą oddziały wojskowe dwóch skonfliktowanych stron, podległe co najmniej jednemu rządowi lub jednej zorganizowanej i uzbrojonej strukturze”;²⁹
- *konfliktu niepaństwowego* czyli formę „użycia siły zbrojnej między dwoma zorganizowanymi grupami zbrojnymi, z których żadna nie podlega władzy państwowej”;³⁰
- *przemocy jednostronnej* czyli formę „(...) użycia sił zbrojnych podległych władzy państwowej lub przez formalnie zorganizowaną grupę przeciwko cywilom”.³¹

Prowadzenie rozważań bez uwzględnienia stanowiska profesora Szpyry w kontekście *przemocy zbrojnej* będzie niekompletne. Ryszard Szpyra³² omawiając istotę militarności oraz stosowane kategorie związane ze stosowaniem siły zbrojnej, dostrzega pewien problem pojęciowy wymieniając *przemoc zbrojną* jako pojęcie funkcjonujące w środowisku naukowym synonimicznie z takimi określeniami jak: siła zbrojna, siły zbrojne, siła militarna, środki wojskowe, środki militarne, sfera wojskowości, armia, wojsko. Profesor rozróżnia słowo

²⁷ B. Balcerowicz, *Obronność państwa średniego*, Warszawa 1997, s. 74.

²⁸ Kamila Pronińska, Bolesław Balcerowicz, *Konflikty zbrojne*, Rocznik Strategiczny 2013/14, s. 138.

²⁹ SIPRI Yearbook 2012, Oxford University Press, Oxford 2012, s. 81.

³⁰ Tamże.

³¹ SIPRI ..., s. 82.

³² Ryszard SZPYRA. *Podstawowe problemy bezpieczeństwa militarnego*, Zeszyty Naukowe AON nr 2(79) Akademia Obrony Narodowej, 2010.

militarny i *wojskowy* przyjmując³³, że pierwsze oddaje pojęcie szersze. Przypomnę jeszcze raz, że *militarny* jako, że ma szerszy zakres znaczeniowy od *wojskowy* oznacza całą sferę *organizowanej przez państwo* przeciwko aktorom międzynarodowym *przemocy zbrojnej*. Należy mniemać, że chodzi o państwowych aktorów, ponieważ podmiotów posiadających tożsamość prawną i będących podmiotami systemu międzynarodowego jest więcej.

Profesor Szpyra przyjmuje, że *przemoc zbrojna* jest ściśle powiązana z inną kategorią, jaką jest walka i poprzez definicję walki definiuje *przemoc zbrojną* argumentując, że w kilku istotnych znaczeniach odnosi się do relacji społecznych a jej istota w tym kontekście „zawiera się w *zmuszaniu innych* podmiotów do postępowania niezgodnego z ich wolą czyli narzucania innym swojej woli tj. *stosowania przemocy*.”³⁴ Zaznacza, że słownikowe definicje określają *przemoc* jako „przewagę wykorzystywaną w celu narzucenia komuś swojej woli, wymuszenia czegoś na kimś; ale też: narzucona komuś *bezprawnie/ przemocą władza*” wbrew czyjejś woli.³⁵ Tym samym *przemoc „zbrojna”* jest to *przemoc* wynikająca z zastosowania uzbrojenia³⁶. Wg. Profesora, równoległe z poszerzaniem się zbioru broni wciąż będzie się poszerzał się zakres *przemocy zbrojnej*. Jeszcze bardziej nieokreślona staje się więc granica militarności. Przykładem takiego procesu jest powstanie i praktyczna realizacja obecnie przez stronę rosyjską tzw. doktryny *wojny nieograniczonej* oznaczającej prowadzenie wielowymiarowych ataków na każdy aspekt życia społecznego, ekonomicznego, politycznego, kulturowego itp.,³⁷ strony przeciwnej, gdzie działania wojenne mają wkroczyć w obszar funkcjonowania społeczeństw w innej formie. Przybierają bardziej kompleksowe, dużo szersze, bardziej zakamuflowane formy... wykorzystując wszelakie środki w tym takie jak *siła zbrojna* i siła „niezbrojna”, narzędzia militarne i niemilitarne, środki śmiertelne i nieśmiertelne. Celem tych działań jest *zmuszenie* przeciwnika do zaakceptowania warunków realizacji naszych *interesów*³⁸. Tym samym, *przemoc zbrojna* w tym podejściu jest identyfikowana lub opisywana poprzez pryzmat ogólnej *definicji walki* a w konsekwencji po dodaniu przymiotnika *zbrojny* otrzymujemy stosowną definicję. W tym przypadku kwestie *przemocy zbrojnej* umieszczone są, poprzez

³³ R. Szpyra, *Militarne operacje informacyjne*. AON Warszawa 2003, s. 25–28.

³⁴ Tamże.

³⁵ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/przemoc.html>, [data:21.04.2022].

³⁶ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/zbrojny.html>, [data:02.04.2022].

³⁷ Qiao Liang, Wang Xiangsui, *Unrestricted Warfare*, Pan American Publishing Company, Panama City 2002, s. x-xv.

³⁸ Tamże.

zakres pojęciowy, bardziej w perspektywie obronności i dawnych nauk wojskowych niż współczesnych nauk o bezpieczeństwie.

WNIOSKI

Tam, gdzie mamy do czynienia z interpretacją abstrakcyjnych pojęć, tam napotykamy z daleko posuniętą interpretację zjawisk co rzutuje na wielość poglądów zależnych od doświadczeń, dziedziny nauki czy też stopnia zaawansowania naukowego badaczy³⁹. Rozbieżności w zakresie możliwych wniosków, choć ograniczone, związane będą nierozdzielnie ze stopniem trudności w definiowaniu rozpatrywanego zjawiska lub zagadnienia.

Sposób definiowania *przemocy zbrojnej* ulegał zmianie nie tylko wraz ze zmianami środowiska bezpieczeństwa, występowaniem nowych zjawisk społecznych i ekonomicznymi na świecie, ale także wraz z ewolucją samych nauk o bezpieczeństwie.

Przeprowadzone rozważania uwypuklają dylematy związane z poprawnym rozumieniem jednej z podstawowych kategorii bezpieczeństwa militarnego w odniesieniu bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego. Można zaobserwować rozszerzanie zakresu pojęciowego *przemocy zbrojnej*, ale wspólnym dla wielu definicji jest celowy i zorganizowany charakter działania przy pomocy zbrojnych działań.

Zwykle występuje ono w kontekście podstawowej kategorii odnoszącej się do bezpieczeństwa militarnego, jakim jest zagrożenie militarne. Z punktu widzenia podmiotu bezpieczeństwa powinno być zarezerwowane dla działań państwa w jego wymiarze wewnętrznym, ponieważ *przemoc* jako nielegalne prawnie działanie niszczące nawet w warunkach wojny staje się przestępstwem lub zbrodnią wojenną. Pojęcie *przymusu* jest bardziej adekwatne dla sektora bezpieczeństwa i lepiej oddaje celowość stosowania elementu destrukcyjnego w stosunkach innymi zewnętrznymi podmiotami politycznymi.

W procesie tworzenia podstaw teoretycznych dyscypliny nauk o bezpieczeństwie, określenie *przemocy zbrojnej* zostało definiowane poprzez pryzmat ogólnej *definicji walki* będącej dziedziną nauk wojskowych i teorii sztuki wojennej. W rezultacie *formy* i *sposoby przemocy zbrojnej* obecne w analizowanej literaturze przedmiotu są zwykle sposobami

³⁹ P. Bezat, *Teoria cywilizacji Feliksa Konecznego*, Dom Wydawniczy „Ostoja”, Krzeszowice, 2004, s. 7.

przymusu (wymuszania) woli w stosunkach międzynarodowych przy pomocy środków zbrojnych. Użycie sił zbrojnych jako *środka przemocy*, wyklucza się ze względu na kwestie legalności przemocy a raczej jej kryminalnego charakteru. Ujmowanie w pewne ramy zbioru wcześniejszych form działań przy użyciu środków będących zwykle w dyspozycji sił zbrojnych w połączeniu z tymi, które wynikają z nowych wyzwań przynosi efekt eklektyczny jeżeli nie synkretyczny.

REKOMENDACJE

Z samej swej natury, żadne akademickie rozważania, niezależnie od dyscypliny, której dotyczą, nie będą kompletne bez porządkowania wiedzy według typów, rodzajów czy też form w odniesieniu do kategorii rzeczy, zjawisk, faktów lub pojęć. Wydaje się, że ze względu na jego powszechność, istotę i rolę może zaistnieć konieczność:

- reinterpretacji i doprecyzowania nie tylko definiowania *przemocy zbrojnej*
- ponownemu rozpatrzeniu należy poddać wiele onych podstawowych określeń jak np. *militarny, wojskowy, zbrojny, niezbrojny, agresja, wymuszanie*.

Zmiana sytuacji bezpieczeństwa w bezpośrednim sąsiedztwie Polski wywołana nie tylko działaniami Rosji na Ukrainie, ale także pojawieniem się nowych zjawisk społecznych oraz nowych koncepcji prowadzenia wojen powinny być wystarczającym argumentem do podjęcia wysiłku przeglądu kwestii pojęciowych bezpieczeństwa militarnego.

REFERENCES LIST

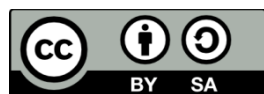
PIŚMIENICTWO LITERATURE

- Arendt H., *Crises of the Republic*, HMH, New York, USA, 1972.
Balcerowicz B., *Obronność państwa średniego*, Warszawa 1997.
Balcerowicz B., *Strategia obronna państwa*, AON, Warszawa 1994.
Bezat P., *Teoria cywilizacji Feliksa Konecznego*, Dom Wydawniczy „Ostoja”, Krzeszowice, 2004.
Buzan B., *People, States and Fear, An Agenda for International Security studies in the Post-Cold War Era*, ECPR Press, 2007.
Drucker P. F., *Myśli przewodnie, The Essential Drucker*, MT Biznes, Warszawa 2008.
Jakubowski W.(red.). Oficyna wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2001.
Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, AON, Warszawa, 2011.

- Krug E.G., J.A. Mercy, L.L. Dahlberg, A.B. Zwi, *The world report on violence and health*, THE LANCET, Vol 360, October 5, 2002. *Kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe* Liang Q., Wang Xiangsui W., *Unrestricted Warfare*, Pan American Publishing Company, Panama City 2002.
- Kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe*, Nr III-IV (23-24), 2012.
- Pronińska K., Balcerowicz B, *Konflikty zbrojne*, Rocznik Strategiczny 2013/14.
- SIPRI Yearbook 2012, Oxford University Press, Oxford 2012.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2010.
- Sulowski S. (red.), *Tożsamość nauk o bezpieczeństwie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2015.
- Szpyra R., *Bezpieczeństwo militarne państwa*, Wydawnictwo AON, Warszawa, 2012.
- Szpyra R., *Militarne operacje informacyjne*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2003.
- Szpyra R., *Podstawowe problemy bezpieczeństwa militarnego*, Zeszyty Naukowe AON nr 2(79) Akademia Obrony Narodowej, Warszawa, 2010.
- Weber M., *Polityka jako zawód i powołanie*, SIW ZNAK, Fundacja im. Stefana Batorego, Kraków-Warszawa, 1998.
- Wróblewski R., *Scenariusze sytuacji kryzysowych oraz wojennych i ich wpływ na planowanie sił zbrojnych państwa – członka NATO*, cz. II, Warszawa, 2000.

Copyright (c) 2022 Sławomir WOJCIECHOWSKI

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.